

Śliwa, Joachim

Ceramika egipska i nubijska w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Krakowie

Studia Archeologiczne 2, 41-53

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CERAMIKA EGIPSKA I NUBIJSKA W ZBIORACH MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W KRAKOWIE

Jak już sygnalizowano w poprzednich opracowaniach¹, Muzeum Archeologiczne w Krakowie posiada pokaźny zbiór egipskiej i nubijskiej ceramiki pochodzącej z wykopalisk prowadzonych przez H. Junkera w latach 1910-1914, przekazanej przez Akademię Wiedeńską² w latach 1911-1914 dla Akademii Umiejętności w Krakowie w ramach współpracy w dziedzinie archeologii Egiptu.

Ceramika będąca przedmiotem niniejszego opracowania pochodzi z badań wykopaliskowych prowadzonych przez H. Junkera zimą 1910/1911 r. w Dolnej Nubii, w rejonie wioski el-Kubanije (w okolicy I katarakty, na zachodnim brzegu Nilu, 8 km na południe od Asuanu)³. W pracach ekspedycji uczestniczył oficjalnie, z ramienia krakowskiej Akademii Umiejętności, Piotr Bieńkowski, profesor archeologii klasycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego⁴. W czasie dość długiej, trwającej około 3 miesięcy kampanii wykopaliskowej, przebadano w rejonie el-Kubanije trzy odrębne zespoły:

1. Cmentarzysko położone na południe od wioski el-Kubanije, koło Schêch Mohammed (naprzeciw wyspy Gezîret Bahrif) z pochówkami z okresu archaicznego (nubijska grupa A i B), Średniego Państwa oraz okresu bizantyńskiego i wczesnomuzułmańskiego⁵.

¹ Por. J. Śliwa, *Ceramika egipska i nubijska w zbiorach krakowskich*. *Studia i Materiały Instytutu Archeologii UW*, t. I (w druku); tegoż; *Ceramika egipska i nubijska w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Krakowie*, I: Ermenne Wsch. i Toszke Zach. *Materiały Archeologiczne* (w druku) oraz komunikaty w *Recherches Archéologiques de 1975*", Kraków 1976, s. 68-71 i *Recherches Archéologiques de 1976*", Kraków 1977, s. 57-60.

² Por. K. Stachowska, *Wkład Akademii Umiejętności w początki polskich badań wykopaliskowych w Egipcie w latach 1960-1914*. *Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie*, t. XVIII, 1972, s. 127-137.

³ Por. H. Junker, *Bericht über die Grabungen der Akademie der Wissenschaften in Wien auf den Friedhöfen von El-Kubanieh - Süd. Winter 1910-1911* (Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Klasse. Denkschriften, 62. Band, 3. Abhandlung). Wien 1919 - szkic sytuacyjny na s. 1.

⁴ Por. P. Bieńkowski, *Sprawozdanie z rezultatów wyprawy naukowej do Egiptu, podjętej w zimie 1910/11 (w:)* *Sprawozdania Akademii Umiejętności*, t. 16, 1911, nr 7, s. 7; K. Stachowska, *op.cit.*, s. 117-118.

⁵ H. Junker, *El-Kubanieh-Süd* (por. przypis 3). *Prace* prowadzone w dniach od 20 XII 1910 - 27 I 1911.

2. Cmentarzysko w pobliżu wioski el-Kubanije z pochówkami z okresu Średniego Państwa i nubijskiej grupy C⁶.

3. Klasztor koptyjski w Schêchah (V-VII w.) wzniesiony na pozostałościach świątyni ptolemejskiej, usytuowany pomiędzy obu cmentarzyskami wymienionymi wyżej⁷.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że nad pracami wykopaliskowymi na terenie klasztoru koptyjskiego nadzór sprawował P. Bienkowski⁸.

Zabytki pochodzące z kampanii 1910/1911 r. w el-Kubanije przekazane zostały do Krakowa w rezultacie drugiego podziału, który odbył się w Wiedniu w lipcu 1913 r.⁹ Podobnie jak w wypadku materiałów z Ermenne i Toszke, większość zabytków pozostała w zbiorach wiedeńskich.

Ceramika ze stanowiska el-Kubanije Pd. oraz el-Kubanije Pn. przekazana do Krakowa pochodzi z cmentarzysk wspomnianych dwóch nubijskich grup kulturowych: A i C. Grupa A to umowne określenie kultury rozwijającej się w Dolnej Nubii w okresie odpowiadającym w Egipcie okresowi wczesnodynastycznemu (I-II dynastia około 3200-2780 r. p.n.e.)¹⁰. Nastąpił wówczas napływ ludności predynastycznego Egiptu w kierunku południowym na słabo zaludnione terytorium Nubii. Jak wykazały badania antropologiczne, ludność grupy A miała identyczne cechy jak mieszkańcy predynastycznego Egiptu. W okresie rozkwitu kultury grupy A Dolna Nubia przeżywała okres znacznej pomysłowości w warunkach pokojowych. Zdaniem W.B. Emery'ego nagły zanik kultury grupy A po upływie paru stuleci związany był z kolejną fazą egipskiej ekspansji - z nasileniem egipskich podbojów i początkiem egipskiej kolonizacji terenów Dolnej Nubii pod koniec panowania II dynastii.

Ludność grupy A stosowała dwa rodzaje pochówków. Najczęściej spotykane są owalne szyby grobowe (czasem prawie okrągłe) o głębokości około 0,8 m; rzadziej występują groby o szybie owalnym głębokości około 1,3 m, z poziomą niszą boczną, w której składano ciało zmarłego. W obu wypadkach opisane konstrukcje nakryte były niewysokimi kamiennymi tumulusami. Ciała zmarłych układano na prawym boku w pozycji skurczowej, z głową skierowaną najczęściej na zachód. W wyposażeniu opisanych pochówków znajdowała się ceramika wysokiej jakości, o dużej różnorodności typów i kształtów (szczególnie popularne były duże naczynia zasobowe), drobne przedmioty codziennego użytku (paletki szminkowe i rozcieracze) oraz ozdoby (naszyjniki z różnorodnych paciorków, bransolety i naramienniki z muszli).

⁶ H.Junker, Bericht über Grabungen der Akademie der Wissenschaften in Wien auf den Friedhöfen von El-Kubanieh - Nord. Winter 1910-1911 (Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch - historische Klasse. Denkschriften, 64. Band, 3. Abhandlung). Wien 1920. Prace prowadzono w dniach 30 I - 25 II 1911.

⁷ H.Junker, Das Kloster am Isisberg. Bericht über die Grabungen der Akademie der Wissenschaften in Wien bei El-Kubanieh. Winter 1910-1911. Dritter Teil (Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Klasse. Denkschriften, 66. Band, 1. Abhandlung). Wien-Leipzig 1922. Prace prowadzono w dniach 13 I-28 II 1911.

⁸ H.Junker, El-Kubanieh-Süd, s. VI; tegoż, Das Kloster am Isisberg, s. 4.

⁹ Archiwum PAN, Oddział w Krakowie, sygnatura PAU I-80, nr 610/13 (tzw. Spis II).

¹⁰ Por. W.B.Emery, Egypt in Nubia. London 1965, s. 123-127.

"Grupa C" to określenie innej lokalnej kultury, która rozwinęła się na terenie Dolnej Nubii, przypuszczalnie w efekcie przywędrowania nowych grup etnicznych (prawdopodobnie z południowego zachodu, być może z okolic Wadi Haouar w Pustyni Zachodniej), które zasymilowały się ze swymi poprzednikami - przedstawicielami grup A i B¹¹. Początek tej nowej kultury przypada na schyłek Starego Państwa (około 2300-2200 r. p.n.e.), okres rozkwitu przeżyła w epoce Średniego Państwa, natomiast zanikła w początkach Nowego Państwa (około 1580-1550 r. p.n.e.). Jej twórcy to lud o kulturze pasterskiej, nastawiony pokojowo, zaliczany do rasy śródziemnomorskiej z pewną domieszką elementów negroidalnych. Zasięg terytorialny grupy C był dość znaczny. Zajmowała ona dolinę Nilu od el-Kubanije Pn. (jest to najbardziej na północ wysunięte stanowisko tej kultury) aż po II kataraktę. Zasięg południowy grupy C nie jest ostatecznie ustalony; nie wykluczone, że sięgała dalej na południe, na teren Górnej Nubii, gdzie rozwijała się kultura Kerma¹².

W efekcie porozumienia z Akademią Wiedeńską przekazano do Krakowa kilka obiektów z cmentarzyska el-Kubanije Pd.: 13 naczyń z grobów grupy A (około 3200-2780 p.n.e.), głównie z centralnej części cmentarzyska (groby P 38, P 108, P 107, P 134, P 149, P 179, P 186, P 220, 19.b.3, 20.j.5, 18. p.1). Według terminologii H. Junkera jest to ceramika typu gładkiego, surowego, półpolerowanego oraz wyroby z czarnym brzegiem.

Niezależnie od obiektów pochodzących z wykopalisk przekazano również do Krakowa 3 naczynia zakupione w el-Kubanije (por. nr kat. 19-21), z których 2 pochodzą przypuszczalnie z cmentarzyska el-Kubanije pd. (grupa A), natomiast jedno nie znajduje odpowiednika w materiale z el-Kubanije, opublikowanym przez H. Junkera. Ponadto przekazano do Krakowa następujące obiekty pochodzące z wykopalisk na stanowisku el-Kubanije Pd., przynależne także do grupy A: naramiennik z kości słoniowej (grób P70), naszyjnik z różnorodnych paciorków (grób P222), dwa pierścienie rogowe (grób 20.h. 2/?)¹³.

Z cmentarzyska w el-Kubanije Pd. pochodzi też najprawdopodobniej 6 naczyń zakupionych w Górnym Egipcie w 1910 r. z funduszków ekspedycji prowadzącej pod kierunkiem H. Junkera badania wykopaliskowe w Tura (nr kat. 22-27). Z tego też względu obiekty te znalazły się na wspólnej liście zabytkami z Tura, przekazanymi do Krakowa w myśl porozumienia obu Akademii z dnia 18 października 1911 r.¹⁴. Zakupiona ceramika odpowiada w zupełności

¹¹ Por. zestawienie literatury: J. Śliwa, Ceramika egipska i nubijska w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Krakowie. I, przypis 15 (w druku).

¹² Na temat grobów grupy C, ich konstrukcji i wyposażenia por. J. Śliwa, jw., s. 4-5.

¹³ Por. Spis II, poz. 29, 32, 36.

¹⁴ Por. Archiwum PAN, Oddział w Krakowie, sygn. FAU I-76, nr 26/12 (tzw. Spis I), poz. 40-45. W wykazie tym znajdują się one pod wspólnym nagłówkiem "Angekaufte Sachen" i opatrzone są również szkicowymi rysunkami, lecz nie podano miejsca dokonania zakupu. H. Junker (Übersicht über die Ausgrabungskampagne 1910. Anzeiger... Philos.-Hist. Klasse, Jg. 47, 1910, Nr 14, s. 108) wspomina jednak wyraźnie o zakupie zabytków w Górnym Egipcie. Por. K. Stachowska, op.cit., s. 133.

ci materiałom pochodzącym z cmentarzyska grupy A, badanego przez ekipę H. Junkera w trakcie kolejnej kampanii wykopaliskowej¹⁵.

Ze wspomnianego zakupu pochodzi też 14 innych obiektów przekazanych do Krakowa w ramach tego samego podziału. Było to 8 naczyń kamiennych różnego kształtu, 3 noże krzemienne, 3 naramienniki wykonane z muszli oraz sznur paciorków¹⁶.

Wśród materiałów pochodzących z cmentarzyska el-Kubanije Pn. przekazano do Krakowa 5 naczyń. Jedno z nich pochodzi z grobu grupy A w południowej części cmentarzyska (grób 17.b.6, por. nr kat. 14). Pozostałe 4 naczynia pochodzą z grobów grupy C w zachodniej części cmentarzyska (groby: 20.d.3. (lub 21.d.2), 22.f.1, 20.d.2, 20.c.1, por. nr kat. 15-18) i należą do kategorii ceramiki nubijskiej oraz naśladowącej wzory egipskie, według terminologii H. Junkera. Jedno z naczyń należące do grupy ceramiki nubijskiej (por. nr kat. 15) jest szczególnie interesujące ze względu na grafity wyryte na brzuscu oraz znaki na krawędzi wylewu. Nie zostały one uwzględnione w publikacji H. Junkera oraz K. Bulasa, co wobec braku oznaczenia na naczyniu nie pozwala na dokładne ustalenie jego proveniencji.

Ponadto przekazano do Krakowa kilka innych znalezisk z wyposażenia grobów grupy C z el-Kubanije Pn.: 2 pierścienie rogowe (grób 20.f.2), naszyjnik z paciorków kościanych (grób 15.e.1), 2 naszyjniki z paciorków fajansowych (grób 21.g.1)¹⁷.

W podziale materiałów uzyskanych w czasie omawianej kampanii wykopaliskowej nie uwzględniono, niestety, zabytków pochodzących z badań na terenie klasztoru koptyjskiego w Schêchah.

Niezależnie od ceramiki oraz innych obiektów wymienionych wyżej przekazano także do zbiorów krakowskich w omawianej partii zabytków dwa naczynia kamienne, 3 naramienniki z muszli, 2 pierścienie kościane oraz 1 narzędzie krzemienne ("Bin Feuersteinhacken")¹⁸. Wszystkie te obiekty pochodzą z zakupu dokonanego w czasie pobytu ekspedycji w el-Kubanije.

Dokładnej identyfikacji obiektów dokonano na podstawie protokołów komisyjnego przekazania w Wiedniu egipskich zabytków dla Akademii Umiejętności w Krakowie, uzupełnionych szczegółowymi wykazami przedmiotów opatrzonych na ogół szkicowymi rysunkami i zaznaczoną proveniencją¹⁹. Pomocne okazały się również zachowane na naczyniach w niektórych wypadkach sygnatury (bez nazwy stanowiska) oraz wzmianki w publikacji H. Junkera²⁰.

W zamieszczonym poniżej katalogu naczyń uwzględniono podstawowe dane

¹⁵ Por. przypis 3.

¹⁶ Por. Spis I, poz. 46-60.

¹⁷ Por. Spis II, poz. 30, 33-35.

¹⁸ Por. Spis II, poz. 22-28, 31.

¹⁹ Por. przypis 9.

²⁰ Niestety, w kilku przypadkach, gdy z całą pewnością chodzi o zabytki przekazywane do Krakowa, H. Junker jako aktualne miejsce przechowywania zaznaczył: "Kairo" (por. nr kat. 1, 2, 5, 14).

inwentarzowe obiektów, wymiary i opisy, oraz analogicznie jak w opracowaniu dotyczącym materiałów z Ermenne i Toszke, następujące elementy:

- A) podstawy identyfikacji obiektu,
- B) klasyfikacja naczynia według H. Junkera,
- C) zwięzły opis grobu, z którego pochodzi naczynie (na podstawie danych zawartych w publikacjach H. Junkera),
- D) dane bibliograficzne odnoszące się do publikacji H. Junkera, opracowania K. Bulasa, ewentualnie innych prac.

El-Kubanije Południowe (cmentarzysko grupy A)

1. Duże naczynie o wrzecionowatym brzuścu zwężającym się ku dołowi, z dnem okrągłym, mocno wysklepionym. Ścianki brzuśca w dolnej części lekko wklęsłe. W górnej części brzuśca ramiona przechodzą w krótką szyjkę zakończoną wywiniętym na zewnątrz brzegiem. Górna część naczynia obtaczana lub wykonana na kole. Gлина koloru czerwonego, z wapiastymi nalotami na powierzchni. Wysokość 0,52 m, średnica 0,19 m. Nr inw. MAK/AS/1705.

- A. Spis II, poz. 1: "P 134 Krug von rotem Ton. Oberfläche glatt" oraz schematyczny rysunek. Oznaczenie zachowane także na naczyniu.
- B. Die harte glatte Ware. 1. Die Krüge. a) Die grossen Wein-oder Bierkrüge. Typ II (s. 70-71, fig. 33).
- C. Grób P 134 (20 m) w centralnej części cmentarzyska, splądrowany. Szyb prostokątny (typ V C) o orientacji S-N, wym. 1,95 x 0,55 m. Zachowane wyposażenie złożone z 6 naczyń oraz 2 naramienników z kości słoniowej.
- D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 128, tabl. XI (widok grobu); K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90)17.

2. Duże naczynie o wrzecionowatym brzuścu, zwężającym się ku dołowi. Dno okrągłe, mocno wysklepione. Obiekt mniej smukły niż nr kat. 1. W górnej części brzuśca ramiona przechodzą w krótką szyjkę zakończoną wywiniętym na zewnątrz brzegiem. W górnej części naczynia ślady gładzenia i obtaczania powierzchni. Gлина koloru szaro-czerwonego, jasnoszara angoba. Wysokość 0,42 m, średnica 0,19 m.

- A. Spis II, poz. 2: "Krug von weisslichem Ton (Form wie P 134)". Bez rysunku. Oznaczenia zachowane także na naczyniu.
- B. Die harte glatte Ware. 1. Die Krüge. a) Die grossen Wein-oder Bierkrüge. Typ III (s. 70-71, fig. 33).
- C. Grób P 179 (19.p) w północnej części cmentarzyska, szyb prostokątny, typ V c), wymiary 1,5 x 0,5 m, głębokość 0,7 m, orientacja szybu S-N. W wyposażeniu 9 naczyń oraz fragment paletki szminkowej.
- D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 131 oraz tabl. XXVI góra; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 18.

3. Wysokie, niezbyt kształtne naczynie zwężające się wrzecionowato ku dołowi, wykonane niestarannie, o nierównej, szorstkiej powierzchni. Bez stopki, o dolnej części służącej do umieszczania w piasku; małe wgłębienie od spodu. Gлина jasnoczerwona. Wysokość 0,37 m, średnica 0,13 m.

- A. Spis II, poz. 3: "P 108 Krug von rotem Ton ungeglättet", rysunek.
- B. Grobe ware. A. Krüge. b) Krüge ohne Standfläche. Typ III (s. 77-78, fig. 39).
- C. Grób P 108 (19.1) w centralnej części cmentarzyska, szyb prostokątny o orientacji SW-NO, wym. 1,30 x 0,51 m, głęb. 1,05 m. W wyposażeniu znajdowały się 3 naczynia.
- D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 126 oraz tabl. XXXII góra; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 2 (90) 1 (nr grobu nie ustalony).
4. Duże naczynie o pękатым brzuścu, zwężające się w dolnej części. Wylew duży, bez szyjki, brzegi lekko wywinięte bezpośrednio na ścianki brzuśca. Głina koloru czerwonego. Powierzchnia naczynia gładzona, koloru czerwonego; nieregularny czarny pas wokół wylewu; wewnątrz czerwono-czarne. Wysokość 0,265 m, średnica 0,2 m.
- A. Spis II, poz. 4: "P 149 Krug von rotem Ton", rysunek.
- B. Grobe Ware. A. Krüge. a) Krüge mit Standfläche. Typ III (s. 74, fig. 39).
- C. Grób P 149 (20.k) w centralnej części cmentarzyska, prostokątny (typ V b-c) o wymiarach 1,55 x 0,4 m, głębokości 1,05 m, orientacja S-N. W wyposażeniu znajdowało się 8 naczyń oraz paletka szminkowa i rozcieracz ze śladami szminki.
- D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 129 oraz tabl. II (widok grobu, XXVII góra; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 2 (91) 2).
5. Średniej wielkości misa o płaskim dnie, sklejona z 4 części. Głina czerwona o gładzonej powierzchni zewnętrznej, z szorstkimi ubytkami, z jednej strony ciemnoszara plama. Naczynie pokryte czerwoną angobą, wewnątrz naczynia glina koloru ceglastoczerwonego. Wysokość 0,07 m, średnica 0,195 m. Nr inw. MAK/AS/1582.
- A. Spis II, poz. 5: "P 220 Schlüssel von rotem Ton geglättet", rysunek. Oznaczenie zachowane także na naczyniu.
- B. Halbpolierte Ware. 1. Die hellrot-halbpolierte Ware. Typ II. (s. 68, fig. 31).
6. Grób P 220 (23.i) w centralnej części cmentarzyska, szyb prostokątny o zaokrąglonych narożnikach (typ V b), orientacja S-N, wymiary 1,8 x 0,6 m, głębokość 0,8 m. W północnej części grobu 4 czaszki. W wyposażeniu stwierdzono 5 naczyń oraz skorupę, a także 1 naszyjnik.
- D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 134 oraz tabl. XXI (widok grobu) i XXIX prawa; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 9.
6. Duże naczynie o szerokim wylewie, rozchylające się kielichowato ku górze, o półokrągłej, mocno wysklepionej dolnej części. Bez stopki. Lekko zaznaczony brzeg naczynia. Naczynie wykonane ręcznie, o szorstkiej powierzchni. Głina czerwona z domieszkami organicznymi. Wysokość 0,265 m, średnica 0,24 m.
- A. Spis II, poz. 6: "P 38 Krug von rotem Ton", rysunek. Oznaczenie zachowane także na naczyniu.
- B. Grobe Ware. A. Krüge. b) Krüge ohne Standfläche. Typ I. (s. 78).

C. Grób P 38 (22.g.) w południowej części cmentarzyska. Cwalny szyć rozszerzający się w pobliżu dna (typ III) o wymiarach 1,05 m x 0,75 m, głębokości 0,85 m, orientacji SO-NW. Układ pochówku wg typu I, 1 czaszka. Pozostałości skóry zwierzęcej. W wyposażeniu znajdowało się 5 naczyń oraz dość liczne ozdoby.

D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 123 oraz tabl. I (widok grobu) i XXX góra; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 2 (91) 4 (nr grobu nie ustalony).

7. Naczynie cylindryczne o pionowych prostych ściankach. Brzeg naczynia wywinięty na zewnątrz. W górnej części, w pewnej odległości od wylewu, plastycznie wydłużona linia falista. Na powierzchni naczynia, poczynając od wywiniętego brzegu po dno, występuje wzór sieciowy z krzyżujących się linii niejednolitej szerokości, koloru fioletowego. Głina koloru czerwonego, powierzchnia szorstka, ze śladami wygładzania. Wysokość 0,23 m, średnica 0,11 m. Nr inw. MAK/AS/1701.

A. Spis II, poz. 7: "P 186 Krug von rotem Ton mit Netzmuster", rysunek.

B. Die harte glatte Ware. 1. Die Krüge. b) Gefässe mit Wellenhenkeln. Typ VII (s. 71-74, fig. 35).

C. Grób P 186 (20.k) w centralnej części cmentarzyska. Szyć prostokątny typu Vc, o wymiarach 1,7 x 0,9 m, głębokość 1,2 m, orientacja S-N. Cztery pochówki jeden nad drugim, najwyższy zaliczony do typu I; pozostałości skóry zwierzęcej. W wyposażeniu 8 naczyń glinianych, małe naczynie alabastrowe, rozcieracz do szminki.

D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 132 oraz tabl. XXII (widok grobu) i XXVI dół; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1(90) 15.

8. Duże naczynie o wydłużonym brzusku i lekko wyodrębnionej szyjce, z krawędzią rozchyloną na zewnątrz. W dolnej partii brzuszec zwężający się stopniowo, z płaskim dnem. W szyjkę naczynia wmontowano przed wypaleniem gliniane sitko (perforowana płytka gliniana). Górna część szyjki (wraz z sitkiem) odbita i doklejona; uszkodzona krawędź wylewu. Głina szaro-czerwona, z dużą ilością domieszek organicznych. Wysokość 0,25 m, średnica 0,225 m. Nr inw. MAK/AS/1690.

A. Spis II, poz. 8: ("Aufschrift verwischt) Krug mit siebartig durchlocherter Halsdecke".

B. Grobe Ware. A. Krüge. a) Krüge mit Standfläche. Typ IV (s. 77, fig. 39).

C. Brak podstaw dokładniejszej identyfikacji. Naczynie może pochodzić z grobów 19.j.3, 20.k.1, P 109.

D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 77, il. 39 (górze); K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 2 (91) 3.

9. Szeroka miska w kształcie odwróconego stożka z pionowo ukształtowanymi ściankami krawędziowymi. Dno płaskie. Głina czerwona. Powierzchnia zewnętrzna ze śladami wyrównywania, wewnątrz miski gładzone. Wysokość 0,095 m, średnica 0,205 m.

A. Spis II, poz. 9: "P 107 Schlüssel von rotem Ton geglättet", rysunek. Oznaczenie zachowane także na naczyniu.

B. Die harte glatte Ware. 2. Nöpfe und Schlüssel. Typ IV (s. 76, fig. 38).

C. Grób P 107 (19.1) w centralnej części cmentarzyska. Wąski szyb grobowy typu V b, o wymiarach 1,75 x 0,4 m, głębokość 0,8 m. W wyposażeniu stwierdzono 4 naczynia oraz grudę żywicy.

D. H. Junker, El-Kubanieh-s, s. 126, tabl. X (widok grobu), XXXII góra;
K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 25.

10. Smukłe naczynie o szerokim wylewie, dość mocno wysklepionym brzuścu zwężającym się łagodnie ku dołowi. Dno płaskie. Krawędź naczynia wywinięta na zewnątrz. W górnej części brzuśca dwa faliste imadła. Gлина jasnoczerwona, powierzchnia szorstka ze śladami wygładzania. Wysokość 0,25 m, średnica 0,15 m. Nr inw. MAK/AS/1909.

A. Spis II, poz. 15: "20.j.1. Krug von rotem Ton", rysunek.

B. Die harte glatte Ware. 1. Die Krüge. b) Gefäße mit Wellenhenkeln. Typ I (s. 72, fig. 34).

C. Grób 20.j.1. w centralnej części cmentarzyska. Szyb prostokątny typu V, o wymiarach 1,65 x 0,65 m, głębokość 0,2 m, orientacja SO-NW. Szkielet w ramach typu I-III. W wyposażeniu znajdowały się 4 naczynia oraz resztki maty i skór.

D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 147, tabl. XXIV (widok grobu); K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 11.

11. Niezbyt wysoki kubek o szerokim wylewie i lekko wysklepionych ściankach. Dno płaskie. Gлина czerwona, powierzchnia zewnętrzna wygładzana. Wysokość 0,09, średnica 0,13 m.

A. Spis II, poz. 12: "18.p.1 Schlüssel von rotem Ton", rysunek.

B. Halbpolierte ware. 1. Die hellrot-halbpolierte ware. Typ II (s. 68, fig. 31).

C. Grób 18.p.1. w północnej części cmentarzyska. Szyb prostokątny typu V c o wymiarach 1,2 m x 0,53, głębokość 0,23 m, orientacja SO-NW. Szkielet zgodnie z układem typu I. W wyposażeniu 3 naczynia, nóż krzemienisty, kilka paciorków.

D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 154, tabl. XXXII dół; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) (10) nr grobu nie ustalony.

12. Naczynie o mocno wysklepionym owalnym brzuścu, zwężającym się ku dołowi, bez stopki, krótka szyjka z wywiniętym na zewnątrz brzegiem. W górnej części brzuśca wryty znak złożony z dwóch kresek krzyżujących się pod kątem prostym²¹. Gлина czerwono-brązowa, powierzchnia wygładzana. Wysokość 0,355 m, średnica 0,185 m.

A. Spis II, poz. 16: "20j5 Krug von braunrotem Ton geglättet", rysunek.

B. Die harte glatte Ware. 1. Die Krüge. a) Die grossen Wein-oder Bierkrüge. Typ III (s. 70-71, fig. 33).

C. Grób 20.j.5. w centralnej części cmentarzyska. Szyb typu przypuszczalnie V a, o wym. 1,40 m x 0,65 m, głęb. 1,10 m, orientacja S-N, szkielet

²¹ Znak ten nie został uwzględniony przez H. Junkera w zbiorczym zestawieniu graffiti i znaków (El-Kubanieh-S, s. 81, fig. 44). Podobny znak, lecz o innych proporcjach, występuje na naczyniu z grobu P 241 (jw., fig. 44, poz. 25).

przypuszczalnie na lewym boku, głowa na południe. Resztki skóry zwierzęcej i maty. W wyposażeniu 8 naczyń, fragmenty ozdób i naszyjnik z różnorodnych paciorków oraz ziarna malachitu i grudka żywicy.

D. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 147; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 19 (nr grobu nie ustalony).

13. Duża półkulista misa lekko zwężająca się ku dołowi, sklejona z wielu fragmentów. Głina żółtoczerwona. Powierzchnia zewnętrzna gładzona, koloru czerwonego, z czarnymi plamkami, wewnątrz czerwone, wygładzone. Wys. 0,14 m, średn. 0, 22 m.

A. Spis II, poz. 17: "19b3 Grosse rot-schwarze Schüssel", rysunek. Na naczyniu napis wykonany czarnym tuszem, trudno czytelny (ślady cyfry 9 i 3).

B. Grób 19.b.3. nie występuje na planie, brak również wzmianek w tekście publikacji. Przypuszczalnie jest to jeden z tzw. grobów próbnych (Versuchsgräber), których ze względu na znikome znaczenie z zasady nie ujęto w publikacji i nie naniesiono na plan cmentarzyska (por. H. Junker, el-Kubanieh-S, s. 227).

C. K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. (1 (90) 4) (nr grobu nie ustalony).

El-Kubanieje Północne (cmentarzysko grupy C, kilka grobów grupy A)

14. Niewielkie naczynie o owalnym zarysie brzuśca i niskiej szyjce z wywiniętym na zewnątrz brzegiem wylewu. Dno spłaszczone, lekko wypukłe. Głina ciemnoszara, angoba kremowa z odcieniem zielonkawym, powierzchnia gładzona. Wysokość 0,155 m, średnica 0,12 m. Nr inw. MAK (AS) 1709.

A. Spis II, poz. 10: "17b6 Krug von weissem Ton", rysunek. Oznaczenie zachowane także na naczyniu.

B. Die agyptisierende Ware. Die hellgrau-lasierte Ware, Typ 10 (s. 79, Blatt 13).

C. Grób 17.b.6 w południowej części cmentarzyska, dobrze zachowany, tzw. typu ulowego; zaliczony do grupy A. Średnica u góry 0,9 m, głębokość 0,95 m. Zmarły leżał na lewym boku w pozycji skurczonej, głowa od strony południowej. Zachowane resztki drewna i maty. Dwa naczynia za plecami zmarłego, ponadto mała przewiercona muszelka.

D. H. Junker, El-Kubanieh-N, s. 163 n, 165, 167; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 3 (92) 11.

15. Duże naczynie zasobowe o cylindrycznym brzuścu, zwężającym się ku dołowi w kierunku ostro zakończono dna oraz ku górze, w kierunku niskiej szyjki z lekko wywiniętą na zewnątrz krawędzią wylewu. W górnej części brzuśca 4 dość głębokie ryty: 2 złożone z linii krzyżujących się, 1 z linii półkolistych przecinających się i tworzących element trójczłonowy,

ryt z przedstawieniem kozła o dość mocno rozwiniętym porożu²². Na krawędzi wylewu ponadto dwie grupy złożone z 4 nacięć w każdej, usytuowane naprzeciw siebie. Głina szara, ślady toczenia. Wysokość 0,65 m, średnica 0,31 m.

- A. Spis II, poz. 18: ("Bezeichnung verwischt) Grosser Krug aus hartem grauwuissem Ton", rysunek.
- B. Die rein nubische Ware. Die helle hart Ware (s. 72-74).
- C. Wobec niezachowania oznaczenia na naczyniu oraz nieuwzględnienia charakterystycznych rytów w publikacji H. Junkera ustalenie proveniencji nie jest możliwe. Naczynia analogicznego kształtu stwierdzono w grobach nr 20.d.3 oraz 21.d.2, z pochówkami grupy C.
- D. K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 3 (92) 29; J. Śliwa, Egyptien and Nubian pottery in the collection of the Archaeology Museum in Cracow, II. Recherches Archéologiques de 1976, Kraków 1977, s. 59, fig. 1 (przerysy wszystkich rytów).

16. Niewielkie naczynie zbliżone kształtem do butli o owalnym brzuścu i ściankach zbiegających się u dołu niemal ostro, bez stopki lub spłaszczenia umożliwiającego ustawienie. Szyjka niezbyt wysoka, z lekko wywiniętym kielichowatym wylewem. Głina czerwona pokryta szarobiałą warstewką; na powierzchni ciemniejsze ślady przepalenia oraz mineralne nawarstwienia. Wysokość 0,13 m, średnica 0,10 m. Nr inw. MAK (AS) 1811.

- A. Spis II, poz. 11: "22f2²³ Krug von rotem Ton weisslich glaciert", rysunek. Oznaczenie zachowane także na naczyniu.
- B. Die Ägyptisierende Ware. Die hellgrau lasierte Ware (s. 79).
- C. Grób 22.f.1.w zachodniej części cmentarzyska, należący do grupy C. Tumulus ceglany (wyjątek!) o średnicy 3 m. Szyb grobowy owalny wydrążony w piasku, wyłożony cegłami, wymiary 1,8 x 0,7 m, głębokość 0,65 m, nakryty dużymi płytami kamiennymi. 4 naczynia ustawione były na zewnątrz tumulusa od strony wschodniej. Ponadto znaleziono skorupy 4 innych naczyń, kości gazeli, drobne ozdoby.
- D. H. Junker, El-Kubanieh-N, s. 106; K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 3 (92) 32.

17. Mała miseczka o pionowych ściankach i dolnej partii zwężającej się stożkowato w kierunku spłaszczonego dna²⁴. Przy wylewie wyżłobione dwa równoległe kolistе wgłębienia obiegające całe naczynie. Głina koloru czerwono-brązowego, ślady czerwonej angoby. Wysokość 0,055 m, średnica 0,105 m.

²² W zbiorczym zestawieniu znaków (H. Junker, El-Kubanieh-N, Blatt. 7) nie uwzględniono rytów z naszego naczynia. K. Bulas, CVA Pologne, 2, tabl. 3/92/29, s. 57, opisując emawiany obiekt uwzględnił tylko prostsze znaki umieszczone w górnej części brzośca oraz nacięcia na krawędzi wylewu.

²³ Przepuszczalnie pomyłka, powinno być 22.f.1, jak wynika chociażby z opisów zawartości obu grobów (22.f.1 i 22.f.2). Opis i klasyfikacja naszego naczynia - per. H. Junker, El-Kubanieh-N, s. 79 jako przykład "der lasierten Ware" z grobu 22.f.1. W opisie wyposażenia grobu 22.f.2 brak naczynia, które mogłoby odpowiadać naszemu obiektowi.

²⁴ Naczynia brak w zbiorach Muzeum. Opis na podstawie danych przytoczonych przez K. Bulasa.

- A. Spis II, poz. 13: "20d2 Kleine Schlecht gebrannte Schlüssel, am Rande 2 umlaufeude Streifen eingeritzt", rysunek.
- B. Die Ägyptisierende Ware. Die rote Ware. c) NÄpfe mit Standfläche. Typ III (s. 76, tabl. 13.6).
- C. Grób 20.d.2. w zachodniej części cmentarzyska (grupa C). Owalny krąg kamienny o wymiarach 4,5 x 4 m, złożony z 9 warstw konstrukcyjnych, Wewnątrz szyb prostokątny o zaokrąglonych narożnikach, wymiary 2 x 0,9 m, głębokość 1 m, na osi SW-NO. Ciało znajdowało się w drewnianym sarkofagu pokrytym białym stiukiem, ułożone na prawym boku, głowa od strony zachodniej. Duża ilość ceramiki w północnej i wschodniej części kręgu kamiennego. Kości gazeli i liczne drobne ozdoby.
- D. H. Junker, El-Kubanieh-N, s. 102, tabl. 17,3 (widok grobu); K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 3 (92) 31.
18. Niewielka półkulista miseczka o ścianach wylewu nieznacznie nachylonych do wnętrza. Gлина czerwona. Powierzchnia zewnętrzna koloru czerwonego z czarnym, nieregularnym pasem wokół krawędzi, gładzona. Wnętrze czarne, wygładzone. Wysokość 0,08 m, średnica 0,115 m. Nr inw. MAK (AS) 1699.
- A. Spis II, poz. 14: "20c1 Kleine schwarzerote Schlüssel", rysunek. Oznaczenie zachowane także na naczyniu.
- B. Die rein nubische Ware. Polierte weiche Ware ohne Dekor. Die rotpoliert-schwarzgebänderte Ware (grosse B). Typ III (s. 65, tabl. 12,3).
- C. Grób 20.c.1. w zachodniej części cmentarzyska (grupa C). Krąg kamienny o średnicy 4 m. W jego wnętrzu prostokątny szyb grobowy o zaokrąglonych narożnikach, na osi W-O. Pochówek nienaruszony, zmarły w pozycji skurczonej ułożony na prawym boku, głowa od wschodu. Zachowane resztki maty i skór, drobne ozdoby, kości gazeli. Na zewnątrz przy konstrukcji kamiennej liczne naczynia gliniane, pozostałości naczynia drewnianego.
- D. H. Junker, El-Kubanieh-N, s. 101-102, tabl. 18,6 (widok grobu); K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 3 (92) 22.

Obiekty zakupione w El-Kubanije w r. 1911²⁵

19. Niewielki kubek o ściankach rozchylających się lekko w górnej części. Dno płaskie. Gлина czerwono-brązowa. Powierzchnia gładzona koloru czerwonego z nierównym czarnym pasem wokół krawędzi. Wnętrze gładzone koloru czarnego. Wysokość 0,09 m, średnica 0,105 m.
- A. Spis II, poz. 19: "Ein schwarzerotes geglättetes Gefäß", rysunek.
- B. Polierte Ware. Ganzpolierte Ware. Die schwarzgebänderte Ware. Typ IV (por. H. Junker, El-Kubanijeh-S, s. 61-63, fig. 21).
- C. Naczynie pochodzi przypuszczalnie z cmentarzyska grupy A w el-Kubanije Pd.

²⁵ Naczynia zostały zakupione w el-Kubanije w trakcie prowadzenia prac. Umieszczono je w Spisie II wraz z innymi obiektami (poz. 19-23) w grupie: "Angekaufte Gefässe".

D. K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90)2.

20. Niewielkie naczynie o kulistym brzuścu zwężającym się w dolnej części. Wylew o stosunkowo małej średnicy otoczony jest rozchylonym kielichowato brzegiem umieszczonym bezpośrednio na korpusie (bez szyjki). Naczynie nie ma stopki, ma natomiast niewielkie spłaszczenie na dnie. Głina koloru beżowo-czerwonego. Powierzchnia gładka, koloru szarobeżowego. Brzegi wylewu uszkodzone. Wysokość 0,125 m, średnica 0,125 m.

A. Spis II, poz. 20: "Ein kleiner Krug", rysunek. Na dnie naczynia naniesiona atramentem cyfra 28.

B. Die harte glatte Ware. c) Die übrigen Krüge. b) Krüge mit Standfläche. Typ I (por. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 75, fig. 37).

C. Naczynie pochodzi przypuszczalnie z cmentarzyska grupy A w el-Kubanie Pd.

D. K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 24.

21. Dość smukłe naczynie cylindryczne o ściankach kielichowato rozchylonych w górnej części. W przydennej części uformowany rodzaj stopki, dno odbite, duży otwór. Powierzchnia naczynia dekorowana jest pionowymi pasami koloru ciemnoczerwonego, niezbyt regularnymi. Głina koloru czerwonego. Powierzchnia gładka, pokryta nieco jaśniejszą angobą. Naczynie modelowane ręcznie. Wysokość 0,145 m, średnica 0,09 m. Nr inw. MAK (AS) 1842.

A. Spis II, poz. 21: "Ein Gefäß aus rotgelbem Ton mit roten Streifen", rysunek.

B. Brak odpowiedników w materiale z el-Kubanie Pd. i Pn., opublikowanym przez H. Junkera.

C. Bliższe określenie proveniencji nie jest możliwe.

D. K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 16.

Obiekty zakupione w el-Kubanie w 1910²⁶ r.

22. Naczynie o dość mocno wysklepionym brzuścu, z niską szyjką i wywiniętą krawędzią, zwężające się znacznie w dolnej partii. Dno płaskie. Na ramionach naczynia biegnie wymodelowana plastycznie linia falista. Głina czerwona. Wysokość 0,165 m, średnica 0,105 m.

A. Spis I, poz. 44: "(...) das 5-te Gefässe" oraz rysunek.

B. Die harte glatte Ware. 1. Die Krüge. b. Gefässe mit Wellenhenkeln. Typ I (por. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 72, fig. 34).

C. Naczynie pochodzi przypuszczalnie z cmentarzyska grupy A w el-Kubanie Pd. (ze znalezisk z okresu przed rozpoczęciem wykopalisk).

23. Cylindryczne naczynie o lekkim zwężeniu poniżej wywiniętej krawędzi, o korpusie lekko zwężającym się ku dołowi. W miejscu maksymalnej wypukłości w górnej części brzuśca biegnie wymodelowana plastycznie linia falista.

²⁶ Por. przypis 14.

Powierzchnia naczyń pokryta jest malowaną dekoracją koloru brązowego, złożoną z krzyżujących się linii ukośnych. Głina czerwona. Wysokość 0,38 m, średnica 0,12 m.

A. Spis I, poz. 40: "(...) 2 davon durch Netzmuster verziert", rysunek.

B. Die harte glatte Ware. 1. Die Krüge. b) Gefässe mit Wellenhenkeln. Typ VI (por. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 73, fig. 35).

C. Naczynie pochodzi przypuszczalnie z cmentarzyska grupy A w el-Kubanie Pd. (ze znaleziska z okresu przed rozpoczęciem wykopalisk).

D. K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 13.

24. Naczynie cylindryczne, kształt i dekoracja jak nr kat. 23. Głina czerwona. Wysokość 0,305 m, średnica 0,115 m.

A. Spis I, poz. 41: jak nr kat. 23.

B, C. Jak nr kat. 23.

D. K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 14.

25. Dość pękaty kubek zwężający się znacznie w dolnej partii; lekko rozchylone krawędzie wylewu. Głina czerwonobrazowa. Powierzchnia gładzona, pokryta czerwoną warstewką; przy wylewie nieregularny pas koloru czarnego. Wysokość 0,13 m, średnica 0,09 m.

A. Spis I, poz. 42: "(...) 2 andere davon mit schwarzgebranntem Rand", rysunek.

B. Polierte Ware. Ganzpolierte Ware. 1. Die schwarzgebänderte Ware. Typ I (por. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 61, fig. 21).

C. Naczynie pochodzi przypuszczalnie z cmentarzyska grupy A w el-Kubanie Pd. (ze znalezisk z okresu przed rozpoczęciem wykopalisk).

D. K. Bułas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 3.

26. Smukły cylindryczny kubek lekko zwężający się w dolnej części. Głina czerwonobrazowa. Powierzchnia gładzona, pokryta czerwoną warstewką; przy wylewie nieregularny pas koloru czarnego. Wysokość 0,225 m, średnica 0,105 m.

A. Spis I, poz. 43: jak nr kat. 25.

B. Jak nr kat. 25; typ II.

C. Naczynie pochodzi przypuszczalnie z cmentarzyska grupy A w el-Kubanie Pd. (ze znalezisk z okresu przed rozpoczęciem wykopalisk).

D. K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 1 (90) 1.

27. Niewielka grubościenna miseczka (kubek?) o prostych, lekko rozchylonych ku górze ściankach. Glinka czerwona, słabo wypalona. Powierzchnia szorstka, nierówna. Wysokość 0,065 m, średnica 0,08 m.

A. Spis I, poz. 45: "1 Schlüssel aus rotem Ton", rysunek.

B. Grobe Ware. B. Näpfe und Schlüssel (por. H. Junker, El-Kubanieh-S, s. 78, fig. 40).

C. Naczynie pochodzi przypuszczalnie z cmentarzyska grupy A w el-Kubanie Pd. (ze znalezisk z okresu przed rozpoczęciem wykopalisk).

D. K. Bulas, CVA Pologne 2, tabl. 3 (92) 19.